

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Діяльність майбутнього фахівця є основою для його професійної підготовки відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня зі спеціальності.

Професійна діяльність фахівців фармацевтичної галузі має свої специфічні особливості та функції. Розглянемо, що саме відрізняє фармацевтичну діяльність фахівців від діяльності фахівців інших галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі є багато підходів із психологічного аналізу діяльності [2, 4, 9, 12]. Доцільно проаналізувати окремі з них.

Наприклад, діяльність О. Леонтєвим розглядається як система, включена в суспільні відносини, як процес, у якому відбувається взаємний перехід між полюсами „суб’єкт – об’єкт“ [4].

В. Шадріков розглядає трудову діяльність як типову функціональну систему. Діяльність, на думку автора, виступає як єдність трьох аспектів: предметно-дієвого, фізіологічного і психічного. Основними функціональними блоками є мотиви діяльності, цілі діяльності, програма діяльності, інформаційна основа діяльності, прийняття рішень, підсистема всіх важливих якостей [12].

Діяльність (діяльність людини) авторами методики з розробки стандартів на основі компетентнісного підходу розглядається як динамічна система взаємодій людини з навколишнім світом, в яких вона досягає свідомо поставлених цілей, що з’являються внаслідок виникнення в неї певних потреб. У процесі діяльності людина виступає як суб’єкт діяльності, а її дії спрямовані на зміни об’єкту діяльності.

Так, професор О. Коваленко вважає, що інформацію про діяльність майбутнього фахівця можна отримати різними способами: спостерігаючи за його роботою, під час бесіди з фахівцем, аналізуючи документацію [3]. Одним із швидких способів є аналіз освітньо-кваліфікаційної документації, яка описує особистість фахівця та діяльність. У галузевих стандартах вищої освіти задача діяльності визначається як потреба, що виникає в певних умовах і може бути задоволена в результаті визначеної структури діяльності, до якої належать: предмет діяльності (праці) – елементи навколишнього середовища, що суб’єкт має до початку своєї діяльності і які підлягають трансформації в продукт; засіб діяльності (праці) – об’єкт, що опосередковує вплив суб’єкта на предмет діяльності, або те, що, звичайно, називають „знаряддям праці”, і стимули, що використовуються, наприклад, у діяльності управління; процедура діяльності (праці) – технологія (спосіб, метод) одержання бажаного продукту.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення особливостей діяльності фахівців; аналіз вимог та рекомендації міжнародних організацій, урахування в їхній професійній підготовці.

Виклад основного матеріалу. Аналіз особливостей професійної діяльності фахівців фармації розпочнемо з визначення фармацевтичної діяльності. Фармацевтична діяльність – це галузь науково-практичної охорони здоров’я, яка охоплює науковий пошук та створення лікарських препаратів, визначення потреби в препаратах, їх виробництво та всебічне вивчення властивостей, включаючи безпеку та специфічну дію; аналіз препаратів, стандартизацію, реєстрацію, виробництво, контроль якості, зберігання, реалізацію та застосування, фармацевтичну опіку, підготовку та перепідготовку фармацевтичних кадрів.

З цього приводу доцільно зауважити, що фармація – це галузь системи охорони здоров’я, а фармацевти і провізори – це професіонали, які працюють у сфері охорони здоров’я та допомагають людям зберігати задовільний стан здоров’я, запобігати хворобам і, за необхідності, правильно вживати призначені їм ліки та найбільш ефективно їх використовувати. Саме здоров’ю людини приділяється належна увага.

Загальновідомо, що фармацевтичну галузь складають аптечні установи, підприємства і заклади системи охорони здоров'я України (державної та недержавної форм власності); фармацевтичні підприємства й аптечні установи дистрибуторської й аптечної мережі вітчизняних та закордонних недержавних фармацевтичних компаній; науково-дослідні центри та фармацевтичні навчальні заклади (факультети) додипломної та післядипломної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців; державні інспекції з контролю якості лікарських засобів та контрольно-аналітичні лабораторії тощо.

Як зазначено в Українській радянській енциклопедії, „...здоров'я – це стан функціонування організму людини як живої системи, що характеризується повною її врівноваженістю з зовнішнім середовищем та відсутністю будь-яких виражених хворобливих зміни [10].

За словником С. Ожегова, „...здоров'я – це правильна, нормальна діяльність організму“ [7]. Широке міжнародне визнання, зокрема й в Україні набуло визначення терміну „здоров'я“, запропоноване Всесвітньою організацією охорони здоров'я – „Здоров'я – стан повного, фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб та різних дефектів“.

Ми погоджуємося, що здоров'я людини – це комплексне, інтегральне поняття, яке за визначенням ВООЗ трактується як „...стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки як відсутність хвороб і фізичних дефектів“ [5]. Право на здоров'я, як зафіксовано в Загальній декларації прав людини, прийнятій генеральною Асамблеєю ООН в 1948 р., є загальним правом. Відповідно до цього, кожна людина має право на певний життєвий рівень (їжу, одяг, житло, медичний догляд, соціальне обслуговування), необхідний для підтримання здоров'я й добробуту її самої та сім'ї [11].

Доцільно констатувати, що основними принципами охорони здоров'я України є: визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави; дотримання прав і свобод людини та громадянина в галузі охорони здоров'я; гуманістична спрямованість, забезпечення переваги загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами; орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у галузі охорони здоров'я; випереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний та медичний підхід до охорони здоров'я та інші.

Безперечним є той факт, що працівники аптечних закладів надають професійні фармацевтичні послуги із забезпеченням гарантії безпеки та якості цих послуг. Діяльність аптечного закладу та кожного працівника регламентується нормативно-законодавчими документами Кабінету Міністрів, МОЗ України та інші. До найважливіших установ із лікарського забезпечення хворих відносяться аптеки, аптечні пункти й кіоски. Загальновідомо, що аптека – це заклад, що надає широкий спектр послуг – інформаційні, консультативні, реалізації лікарських засобів і парфумерно-косметичної, профілактичної та іншої продукції; це місце, де людина позбавляється від негативних емоцій. Аптечні пункти і кіоски є структурними підрозділами аптек. Престиж працівника аптечної установи – фармацевта та провізора, зростає з кожним роком, оскільки фармацевтична галузь не стоїть на місці, а стрімко розвивається і вдосконалюється в сучасних ринкових умовах.

Наголошуючи на особливостях професійної діяльності фахівців фармації, зауважимо, що лікарські засоби – це особливий товар. Це речовини або суміші речовин та виготовлені з них різноманітні лікарські форми, дозволені МОЗ України для застосування з метою лікування, попередження або діагностики хвороб людей. Зауважимо, що діяльність пов'язана з виробництвом та реалізацією лікарських препаратів, регулюється нормативно-правовими актами України. Крім лікарських препаратів, предметом діяльності фармацевтичних та аптечних підприємств є також біологічні добавки до їжі, виробі медичного призначення, дитяче харчування, парфумерно-косметичні засоби, індивідуальні діагностичні прилади, предмети догляду за хворими, санітарно-гігієнічні виробі тощо, які тісно пов'язані з лікуванням, профілактикою хвороб, підтриманням здорового способу життя або догляду за хворими.

Проаналізуємо кваліфікаційні вимоги до фахівців фармації. Методичні підходи до вивчення та розробки кваліфікаційних вимог провізора передбачають: вивчення галузевих вимог, вимог держави та суспільства; вивчення питання в літературних джерелах; вивчення та аналіз причин відвідування аптек пацієнтами; вивчення змісту праці фармацевтичних працівників; вивчення нормативно-технічної документації, яка регламентує охорону здоров'я населення країни, фармацевтичну діяльність роздрібної торгівлі лікарськими препаратами; моделювання ситуацій із надання фармацевтичної допомоги на підставі наданого алгоритму інформації відвідувачами аптек; виявлення знань, умінь та навичок, які необхідні аптечним працівникам; визначення компетентностей, необхідних для виконання професійних обов'язків фармацевтичними працівниками; особистісні якості фармацевтичних працівників.

У контексті дослідження зауважимо, що фармацевтичну діяльність здійснюють провізори та фармацевти, клінічні провізори, провізори-косметологи, провізори-аналітики, провізори-токсикологи та інші фахівці. Допуском до фармацевтичної діяльності є сертифікація, яка є елементом післядипломної освіти і механізмом державного регулювання професійної компетентності фармацевтичного персоналу.

Таким чином, діяльність фахівця спрямована на певний об'єкт (предмет) діяльності і полягає у виконанні певних трудових функцій. Вона пов'язана з конкретною системою діяльності й реалізується за допомогою системи засобів цієї діяльності.

Важливо відмітити, що Європейська система кваліфікацій є рамочною конструкцією, яка описує узагальнену структуру кваліфікацій освіти всіх рівнів, яка може бути порівнювана з національними системами кваліфікацій освіти. Упродовж останніх років у європейських країнах відбувається активна розробка національних систем кваліфікацій, спрямованих на упорядкування існуючого розмаїття форм освіти і навчання. Завдання національних систем полягає в забезпеченні побудови чисельних траєкторій, що приведуть до отримання конкретної кваліфікації й підвищення кваліфікаційного рівня, а також офіційного визнання одержаних кваліфікацій.

У той час кваліфікаційні рівні за Європейською системою кваліфікацій устанавлюються і описуються безпосередньо описуванням результатів навчання, які, в свою чергу, визначаються знаннями, вміннями та широкими компетенціями, які містять як особисті, так і професійні результати. Професійна кваліфікація фахівця визначається посадами, які може обіймати випускник вищого навчального закладу. Переважна більшість посад від фахівця потребують не тільки знань, практичних умінь та навичок, а й практичного досвіду професійної діяльності. Тому професійна підготовка у ВНЗ орієнтована на посади, які в подальшому дозволяють здійснювати випускниками практичну фахову діяльність завдяки оволодінню професійними функціями, а також підвищенню та зміні її в закладах післядипломної освіти чи інших установах.

Стосовно міжнародних документів у системі охорони здоров'я, офіційним документом, який визнає Європейська Асоціація фармацевтичних факультетів, є Директива Європейського Союзу 85/432 ЕС Ради Європейської Економічної Спільноти від 16 вересня 1985 року з координації положень, які встановлені відповідно до закону, статуту або адміністративним рішенням відносно певних дій у галузі фармації [11].

Як показав аналіз нормативних документів, на міжнародному рівні, на жаль, не існує єдиного класифікатора кадрових ресурсів у системі охорони здоров'я. З 2006 року експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) разом із фахівцями з Міжнародної організації праці (МОП) здійснюють роботу над створенням єдиного, більш деталізованого класифікатора кадрових ресурсів, який був би придатним для більшості країн. У документах ВООЗ та Міжнародної Фармацевтичної Федерації зазначається, що фармацевтичні фахівці здійснюють свою діяльність у різних галузях у зв'язку з динамічним розвитком пріоритетних напрямів та потреб охорони здоров'я на державному та міжнародному рівнях.

Так, на третій нараді ВООЗ „Підготовка майбутніх фармацевтів: розробка навчальних програм” у Ванкувері (Канада) в 1997 році було вироблено вимоги до фармацевта, які отримали назву „Фармацевт 7 зірочок”: працівник системи охорони

здоров'я, член команди; здатний приймати відповідальні рішення; фахівець із комунікацій – посередник між лікарем та пацієнтом; готовий до лідерства в інтересах суспільства; керівник, здатний керувати ресурсами та інформацією; готовий до навчання протягом життя; наставник, що бере участь у підготовці молодих фармацевтів.

У документі „Стандарти якості фармацевтичних послуг – Якісна фармацевтична практика в суспільстві та в лікарняних аптеках” (Токіо, 1993 р., внесено доповнення в 1997 р.) зазначено „...фармацевти в кожному закладі повинні нести персональну відповідальність за наявність та підтримку власної компетенції впродовж усієї професійної діяльності. Національні фармацевтичні організації також повинні вжити заходи із забезпечення такої доуніверситетської та післяуніверситетської освіти, яка дає фармацевтам знання, необхідні їм для майбутньої практичної діяльності” [6].

Наголошуючи на особливостях фармацевтичної діяльності, учасниками Міжнародної фармацевтичної федерації та експертами ВООЗ на Європейській регіональній нараді „Роль фармацевта в роздрібній та лікарняній аптеці” було зроблено такі акценти: лікарі і фармацевти повинні працювати разом; необхідні загальні підходи при виборі лікарських засобів; фармацевт – це консультант лікаря, він бере участь у виборі лікарських засобів і дає рекомендації щодо їх застосування; фармацевти грають провідну роль у наданні інформації й рекомендацій пацієнту щодо застосування лікарських засобів; фармацевти повинні інформувати пацієнтів про побічні дії лікарських засобів; фармацевти повинні сприяти пропаганді здорового способу життя.

Крім того, в Кодексі етики Американської фармацевтичної асоціації сформульовано, що фармацевт повинен передусім брати до уваги здоров'я та безпеку хворого і як фахівець охорони здоров'я ставитися з повагою до кожного хворого з усією повнотою професійних знань та здібностей; постійно вдосконалювати і поглиблювати свої професійні знання. Кодекс забороняє брати участь у виготовленні або розповсюдженні фармацевтичних засобів, медичних матеріалів, які не мають належної якості, не відповідають затвердженним вимогам чи не мають терапевтичної цінності для хворого; повинен забезпечити хворого правдивою, конкретною й вичерпною професійною інформацією; повинен належати до організації, метою якої є підвищення фармацевтичного фаху, і сприяти роботі цієї організації за рахунок вільного часу і власних коштів.

Як свідчать документи, роль та значення фармації та фармацевтичних працівників у системі охорони здоров'я неодноразово обговорювалися на нарадах ВООЗ. Рекомендації експертів ВООЗ у Спеціальній фармацевтичній програмі для країн СНД, яка з'явилася з певних причин, у тому числі й тому, що іноді працівників аптечних закладів розглядають як продавця ліків, тому що функції, пов'язані з їх виготовленням, взяли на себе виробники фармацевтичної продукції і, в значній мірі, інформують про них лікарів. Такі тенденції не відповідають інтересам суспільства в цілому і фармацевтів зокрема. Недооцінювання значення діяльності фармацевтів веде до зниження їхніх потенційних можливостей і професійних знань, умінь, навичок та якостей.

Важливо, що Міжнародна федерація фармацевтів на 48 Міжнародному конгресі (Сідней, 1988 р.) затвердила основні універсальні рекомендації, врахувавши політичні, економічні та культурні відмінності в країнах світу. Наведемо окремі з них: фармацевт охороняє здоров'я суспільства та кожної окремої особи, виконує свої професійні завдання з повагою до життя людини; фармацевт повинен виявляти однакову зацікавленість до своїх пацієнтів; обов'язком фармацевта є постійне підвищення своїх професійних знань та навичок; фармацевт повинен зберігати професійну таємницю, крім випадків, передбачуваних законодавством, або коли він буде переконаний, що виключно в інтересах хворого.

У контексті дослідження зауважимо, що професійна діяльність фармацевтичних фахівців спрямована на забезпечення населення ефективними та безпечними ліками; створення та виробництво вітчизняних лікарських засобів у вигляді різноманітних лікарських форм, імунобіологічних препаратів, виробів медичного призначення, харчових продуктів оздоровчого і профілактичного призначення, конкурентоспроможних у порівнянні з виробами іноземних фірм як в Україні і державах СНД, так і в дальньому

зарубіжжі; контроль якості лікарських засобів; виготовлення субстанцій природного, синтетичного або біотехнологічного походження; наявність кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів для підготовки фармацевтичних кадрів; сучасну систему підготовки фармацевтичних кадрів відповідно до потреб надання якісного медикаментозного забезпечення населення; організаційно-методичне супроводження фармацевтичного бізнесу.

Однак важливо відмітити, що професійна діяльність фармацевтичних працівників характеризується високою напругою, специфічними стосунками з хворими, людьми з розладами нервової системи тощо. Фізичний та психічний стан хворих вимагає від фармацевтичних працівників великої витримки, терпіння, зібраності, такту, розуміння інших людей, душевності тощо; майбутні працівники аптекних закладів повинні мати певні соціально-психологічні якості особистості, що відповідають вимогам до фахівця та відповідають потребам суспільства, принципам фармацевтичної етики і деонтології, а також відповідний рівень культури; бути людьми з високими моральними якостями, серед яких найбільш цінуються чуйність, тактовність, здатність до співчуття, уважність.

У науково-практичній роботі фахівців фармацевтичної галузі, зокрема аптекних підприємств, виділяють групи діяльності, які забезпечують виробництво, оптовий та роздрібний продаж лікарських препаратів, а саме: діяльність, що здійснюється виключно спеціалістами з фармацевтичною освітою (наприклад, виготовлення, зберігання, відпуск ліків в аптекних закладах; керівництво аптеками, аптекними складами (базами) та їх структурними підрозділами); діяльність, що здійснюється як спеціалістами з фармацевтичною освітою, так і лікарями та біотехнологами, хіміками, технологами тощо. Наприклад, дослідження зі створення ліків, розробка науково-технічної документації, аналіз та стандартизація ліків, реєстрація ліків, промислове виробництво лікарських засобів тощо).

Аналіз видів діяльності відповідно до стандартів показує, що випускник повинен бути підготовлений до виконання таких видів професійної діяльності фахівця: виробнича; організаційно-управлінська; контрольна; загальної фармацевтичної практики; інформаційно-просвітницька; науково-дослідницька. Виробничі функції відповідно до первинної посади випускника спеціальності „Фармація”: виробнича, фармацевтична, технологічна, фармакогностична, фармакологічна, контрольна, медична, токсикологічна, облікова, комунікативна, дослідницька.

Аналізуючи нормативні кваліфікаційні характеристики професійної діяльності фахівців фармації, відмічаємо, що традиційно у фармації сформувалися кваліфікації „фармацевт” та „провізор”. Фармацевт – це фахівець із фармацевтичною освітою, фахівець освітньо-кваліфікаційного рівня, молодший спеціаліст, бакалавр, предметною діяльністю якого є забезпечення населення лікарськими засобами і товарами медичного призначення, збереження і контролю якості лікарських засобів, а провізор – це фахівець вищої категорії. На провізора не тільки покладається обов’язок забезпечити хворого якісними лікарськими засобами та виробами медичного призначення, але головним завданням його професійної діяльності стає підвищення ефективності й безпеки лікарської терапії конкретного хворого.

Важливо зауважити, що фармацевтичні працівники є фахівцями охорони здоров’я, професійні обов’язки яких спрямовані на забезпечення максимального терапевтичного впливу на людей, які лікуються препаратами. Фахівці повинні постійно оновлювати свої знання, слідкувати за досягненнями фармацевтичної науки і практики, вимогами до професійної підготовки, законами, що регламентують діяльність та контролюють лікарські препарати.

Таким чином, аналіз вимог, що зазначені в рекомендаціях ВООЗ та FIP свідчить про те, що акцент зроблений не на необхідності отримати більш глибокі фахові знання галузі фармації, а на вдосконаленні компетентностей, професійних та особистісних якостей, які разом із придбаними професійними навичками дозволить фахівцеві посісти належне місце серед працівників системи охорони здоров’я.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Специфічною діяльністю, яка відрізняє діяльність працівників аптекних закладів від інших, є, по-перше, фармацевтична допомога, яка має на меті забезпечення населення і конкретно кожної людини всіма

товарами аптечного асортименту і, по-друге, надання науково-консультаційних послуг медичному персоналу й окремим громадянам із питань вибору найбільш ефективних і безпечних лікарських засобів та предметів аптечного асортименту, способів їх зберігання, порядку придбання тощо. Основою фармацевтичної опіки при допомозі хворому є професійні знання і досвід провізора, норми професійної медичної та фармацевтичної етики і деонтології, доброзичливе ставлення провізора до хворого і відповідальне – до своїх обов'язків.

Список використаних джерел

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників: Вип. 78 Охорона здоров'я. МОЗ України. Мін. праці та соціал. політики України. – К., 2002. – 372 с.
2. Климов Е. А. Образ мира в разнотипных профессиях / Е. А. Климов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1995. – 223 с.
3. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения : учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спец. дисциплин системы профессионально-технического и высшего образования / Е. Э. Коваленко. – Х. : Штрих, 2003. – 480 с.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
5. Москаленко В. Ф. Право на охорону здоров'я у нормативно-правових актах міжнародного та європейського рівня : навч. посіб. / В. Ф. Москаленко, Т. С. Грузева, Т. В. Іншокова. – Х. : ВПП Контраст, 2006. – С. 29.
6. Высшая медицинская школа России и Болонский процесс (фармацевтическое образование) / М. А. Пальцев, Г. М. Перфильева, И. П. Денисов, Б. М. Чекнев. – М. : Русский врач, 2005. – 229 с.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Швецовой. – М. : Русский язык, 1987. – С. 187.
8. Офіційний журнал L 253, 24/09/1985. P.0034. – 0036.
9. Толочек В. А. Современная психология труда: учеб. пособие / В.А. Толочек. – СПб. : Питер, 2005. – 479 с.
10. Українська радянська енциклопедія. – К., 1979. – Т4. – С. 248.
11. Устав (Конституция) Всемирной организации здравоохранения // Основные документы ВОЗ. – Женева, 1978. – С. 5–26.
12. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 185 с.

Кайдалова Л.Г.

Професійна діяльність як основа підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах

У статті розглянуто поняття «діяльність», «діяльнісний підхід»; зроблено аналіз особливостей професійної діяльності фахівців фармацевтичної галузі для підготовки майбутніх фахівців, кваліфікаційні вимоги до них. У професійній підготовці майбутніх фахівців системи охорони здоров'я враховано, що вони допомагають зберігати людям здоров'я, запобігати хворобам та надавати кваліфіковану допомогу при вживанні лікарських засобів. Проаналізовано вимоги та рекомендації міжнародних організацій охорони здоров'я до фармацевтів.

Ключові слова: діяльність, діяльнісний підхід, види діяльності, фармацевтична діяльність, професійна підготовка, кваліфікаційні вимоги, кваліфікована допомога, здоров'я людини.

Кайдалова Л.Г.

Профессиональная деятельность как основание подготовки будущих специалистов в высших учебных заведениях

В статье рассмотрены понятия «деятельность», деятельностный подход; сделан анализ особенностей профессиональной деятельности специалистов фармацевтической отрасли для подготовки будущих специалистов, квалификационные требования к ним. В профессиональной подготовке будущих специалистов здравоохранения учтено, что они помогают сохранить здоровье, упреждать болезни и предоставлять квалифицированную помощь при употреблении лекарственных средств. Проанализированы требования и рекомендации международных организаций к фармацевтам.

Ключевые слова: деятельность, деятельностный подход, виды деятельности, фармацевтическая деятельность, профессиональная подготовка, квалификационные требования, квалифицированная помощь, здоровье человека.

L. Kajdalova

Professional Activities as a Basis for Training Future Specialists at Higher Education

Approach; an analysis has been made of the peculiarities of specialists' professional activities in the pharmaceutical industry for training future specialists, as well as qualification standards. The professional training of future specialists in the field of public health services takes into account the fact that they help to preserve people's health, prevent diseases and give a qualified help while taking remedies. The requirement and recommendations of international organizations to the pharmacutists are analyzed.

Key words: activities activity approach, activity kinds, pharmaceutical activities, professional training, qualification standards, qualiflicated help, man's health.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.